

GOSPODARSKI LIST

za poljedelstvo, gospodarstvo, svilorejo, trtorejo i. t. d.

Izhaja dvakrat
na mesec.

1875

Velja za celo leta f. 2.
za $\frac{1}{2}$ leta f. 1.
Društveniki dobivajo ga
brezplačno.

Izdavatelj c. kr. kmetijsko društvo Goriško.

Tečaj VI.

v Gorici dne 15. julija.

List 13.

Zapopadek :

1. O boleznih vina. — 2. Lastnosti dobre kobile. — 3. Kako ob času hude suše prilivati sadnemu drevju? — 4. Iz kmetijske šole v Gorici. — 5. O košnji. — 6. Dr. Levi-jev predlog zarad postave za povzdigo govedoreje.

O boleznih vina.

Spisal dr. A. Monà.

(Konec).

Taninova glivica.

Če se čreslovina (tanin) v vodi raztopi, kmalo se opazi, da na površju nastanejo glivice, ki so podolgaste nitaste podobe. Čreslova kislina se namreč razkroji in namesto nje nastane šišková kislina (Gallussäure). Misliło se je delj časa, da čreslovina ni pripomoček za dolgo uzdrževanje vina, dočim pa moram trditi, da ravno francozka in italjanska vina, ki imajo dovolj čreslovine v sebi, so naj bolj stanovitna. Tudi poskušnje v naši kmetijski šoli so nam dokazale, da vino ostane stanovitno, ako ima dovolj tanina v sebi. Rekli smo, da se glivice živé od beljakovine, ki se nahaja v vinu. Tanin pa naredi, da beljakovina zakrkné in spade na dno, od kod se z pretakanjem vina lahko odtegne, zatoraj ima tanin gotovo za stanovitnost vina veliko veljavo.

Zatoraj naj bo to glavno pravilo, ako hočemo imeti zdrava in stanovitna vina! Vino naj se o pravem času z veliko pozornostjo pretaka, ali še bolje da se filtrira, da se oprosti droži, kjer glivice dobivajo naj več hrane. Če ima pa vino preveč zagoltnosti v sebi;

naj se pa očisti z ribjim mehurjem in vino bode postalo boljšega okusa.

X Lastnosti dobre kobile.

Le umna konjereja povrača stroške in trud gospodarja, zato treba, da izrejamo lepa žrebeta, ktera pa moremo dobiti le od lepih kobil. Grdo žrebe potrebuje prav toliko strežbe in klaje, kakor žlahno in lepo, katero nam pa daja lepe denarje, ko ga prodamo kot doraslega konja. Ni dovolj, da se poslužujemo za pleme žlahnega žebca, tudi kobilica mora biti za to sposobna in primerna. V prvi vrsti se moramo ozirati pri izbiranju plemene živine na potrebo in namen, kterege imamo doseči; pregledovati in presojevati moramo tedaj ne le zunanje telesne lastnosti, ampak tudi znotranje, n. pr. ali je žival zdrava, rodovitna, ali se rada obreji, ali ni uže večkrat zavrgla, kako je pri porodu itd. Zunanje lastnosti, ktere moramo presojevati, so sledeče:

Glava ne sme biti prevelika in težka, ne mesnata. Skušnje učē, da konji s težko glavo so podvrženi boleznim. Konji z debelo glavo imajo navadno tudi grda viseča ušesa, ktera so zelo obrašena, kar kaže grobost plemena. Čvrsti in žlahni konji imajo navadno majhna, ne kosmata ušesa in živo veselo ter ognjeno oko. Če je oko pokrito s trepalnico mehko visečo, bati se je pri taki živali različnih očesnih bolezni.

Nosnice morajo biti široko odprte. Vrat ne prekratek ne predolg in poraščen z mehko grivo. Žlahna griva je vedno dobro znamenje in spričuje žlahni rod n. pr. glejmo Arabske konje. Hrbet mora biti raven in ne globinast, ker to lastnost podedujejo mladi po materi. Života morejo biti lepo obokanega in gostega, polnega posebno pri križu in lakotniku. Konj z velikim lakotnikom je slab za težko vprego.

Prav tako je pobešen križ slab in nikakor ne kaže moč konja. Križa mora biti širokega, ker kobilica z ozkim križem je revna za vprego pa tudi težko rodi.

Tudi trebuh mora biti lepo okrogel in ne predolg. Zelo dolg pa tenek trebuh kaže slabost v križu in take kobile se nerade obrejijo.

Prs mora biti globokih in širokih, ker konji zelo ozkih prs so podvrženi pljučnim boleznim.

Prevažna lastnost je, da je konj lepih nog, kobile s previ-

sokimi nogami niso posebno dobre za pleme, ker rodè žrebeta z visokimi nogami, iz katerih postajajo navadno slabotni konji.

Tudi na spodnji del noge, to je na kopita moramo gledati, saj je vsem znan pregovor, da konj na enem kopitu (ali na eni nogi) stoji, kaj tedaj, če ima na vseh štirih nogah slaba kopita.

Nikdar ne smemo kobile za pleme rabiti pred dovršenim 4. letom. Poprašati moramo, ali se rada obreji, ker nektero kobile, treba velikokrat peljati k žebcu, predno ostane breja. Take kobile, ktera je uže parkrat, ali celo večkrat zavrgla, ne smemo rabiti za pleme, ker ta lastnost je podedljiva in če tudi s časom dobimo od take kobile zarod tedaj mlado kobilico, bo ta enako slabih dotičnih lastnostij. Kaj rado se prigodi, da se predebele kobile nerade obreji; take treba popred slabeje krmiti in močno k delu siliti; ko so nekoliko shušale, bodo hitreje obrejile se. Naj si zapomni konjerejec še to načelo, da so nekatere bolezni podedljive, tedaj da ne smemo nikdar rabiti za pleme bolne kobile, ktera ima bolezen norosti (koller), mesečno slepoto, opornost, naduho, ktera poslednja je zelo podedljiva.

Kako ob času hude suše prilivati sadnemu drevju?

Zemljo, ktera je popolnoma izsušena, more voda le za malo palcev globoko predreti in namočiti, če je še toliko prilijemo drevesu. Do globokeje ležečih in razraščanih korenin ne pridere, zato se mlada novo nasajena drevesca pri vsem tem, da se jim nekoliko priliva, posušè. Zemljo skorjasto trdo tedaj treba zdrobiti in to moremo storiti sè železno štango, ktero krog drevesa zabodemo v zemljo; tako postanejo v zemlji, rekli bi, dolge cevi, ktere se z vodo napolnijo tako, da morejo biti vode deležne tudi globokeje mlajše za to tudi za življenje naj važniše korenike.

Iz kmetijske šole v Gorici.

Dne 26. p. m. bile so preskušnje na slovenskem oddelku deželne kmetijske šole. Dijaki so prav dobro odgovarjali na vsa tudi še tako natančna vprašanja iz vseh predmetov: kletarstvo, živinoreja (reja govede, ovac, konj, svinj, čbel), kmetijsko knjigovodstvo, kmetijska stavba, kmetijska kemija, botanika.

Obžalujemo, da ni prišel noben kmetovalec k izpitu, čeravno je bil dan izpita po obeh domačih listih proglašen. Zakaj se ne

potrudijo oni gospodje, ki tožijo vedno o slabem vspehu šole, da bi poslušali izpite in prepričali bi se, da slovenski mladenči vedó dovolj o kmetijskih znanostih in pravi domoljub bi ne metal vse na gnoj ter bi gotovo skrbel, da se poduka vdeleže v obilnejši množini slovenski kmetijski mladeniči. Delajmo, če smo v resnici domoljubi, da bo domač deželjen zavod obilno obiskan, ker veliko stane deželo in ne udrihajmo vedno po zavodu, ki ima vendar tudi marsikaj dobrega, slabo in pomanjkljivo pa skušajmo odpraviti ter delajmo pri merodajnih krogih za odpravo pomanjkljivosti. To menimo, je prava pot, ne pa, da se vedno straši kmetsko ljudstvo in mu se tako rekoč odsvetuje obiskovanje šole. Kako se more pričakovati, da bi kmet poslal sina v kmetijsko šolo, če vedno bere udrihanje po njej, ko je uže navadno nasproten napredku posebno v gospodarstvu. Ali ni tako domoljubni kmetovalci?

Naše načelo je, delajmo pri merodajnih krogih, da se, kar je pomanjkljivega, odpravi in zboljša, da bo naš deželjen zavod bolje obiskovan. S prihodnjim šolskim letom (3. septembra bo začetek šole) ima se preustrojiti dosedanja srednja kmetijska šola v nižo kmetijsko šolo, v katero se bodo sprejemali mladeniči, ki so dovršili ljudsko šolo in so 15 let stari ter dobrega zdravja in obnašanja: za manj premožne bodo tudi nekatere štipendije razpisane.

Dne 28. p. m. pa so se podali z gosp. prof. Kuraltom vsi slovenski dijaki na planino Razor nad Tominom, kder deluje družbeni sirar g. Hitz, pri katerem so ostali nekoliko dni, da se vadijo dejansko v sirarstvu. Dne 4. julija je koučalo tek. šolsko leto.

Ravnateljstvo kmetijske šole je kupilo nekoliko kmetijskih strojev, izmed katerih omenjamo travokosni in travosušilni stroj, oboje za 340 fr. Stroj prav lepo kosi. Morda bi ga ravnateljstvo posodilo posestniku, ki bi zanj prosil, za nekoliko dni; veliko časa, denarja in delalnih močij si moremo s tem strojem prihraniti posebno sedaj, ko so kosci tako silno dragi in še dobiti jih ni prav lahko — G. dr. Monà je spisal prav zanimivo knjigo „bolezni vina“, ktero prodaja kmetijsko društvo in kmet. šola. Izreja sviloprejk se je na kmetijski šoli prav izvrstno sponesla, vsi kokoni so prav zdravi in se je tudi več blaga (kokonov) odločilo za napravo celičnega semena.

Kmetijsko društvo je imelo dne 8. t. m. občni zbor, o katerem hočemo v prih. številki sporočiti.

Visoko častiti gospod dež. glavar grof Coronini je prošnje

centr. odbora uslišal in se žrtvuje za povzdigo kmetijstva ter prevzame zopet predsedništvo kmetijskega društva, kar vse društvenike veseli, ker le pod takim predsedništvom more goriško kmetijsko društvo vspešno delovati za blagor domačega kmetijstva.

Gosp. F. Kuralt je potoval po deželi in imel javna kmetijska predavanja. Povsod so ga prav radi poslušali, ker ume za ljudstvo lahko razumljivo govoriti. Čestitamo.

O košnji.

Kakor nam je vreme oviralo sušenje sena v pretečenem mesecu, tako kaže vse, da bo tekoči mesec bolj suh. Od več strani smo dobili sporočila, kako so šušili in da se je marsikteremu seno pokvarilo, saj lepo ni bilo shranjeno.

Pisali smo uže, kako si more gospodar v takem neugodnem slučaju in dolgotrajajočem mokrem vremenu pomagati bodisi da napravlja rujavo, bodi-si kiselo seno. Ker je krma prevažen faktor kmetijskega gospodarstva, pa se do sedaj še vedno zelo malo skrbno opravlja, hočemo kaj več o tem govoriti. Le malokedaj preudarja gospodar čas košnje in vidimo lahko cele senožeti rujave, to je na njih je trava uže prezrela, storila je seme in ni več vredna od slame. Gospodarji nam sicer odgovarjajo, da treba toliko časa počakati s košnjo iz dveh ozirov namreč, da več tvarine prirase in drugič, da se seme zarodi, katero odletava in zopet odejo travnika gostejo stori. Oboje je pa ničevo. Seno imenujemo perje, cvetje in stebila vseh rastlin, ktere se pokose v nezrelem stanu in potem posuše. Vsi dozoreli rastlinski deli so pa slama, ktera je silno manjše vrednosti in redilnosti, ker ne le naj boljši obstojni deli so prišli pri dozorevanji iz rastline v porabo za izdelovanje semena (zrnja), tudi lesnina, ktera je v mladi še zeleni travi mehka tedaj bolj prebavljiva, se z dozorenjem rastline zelo strdi, da je ne more potem živina lahko prebaviti.

Prav ob času cvetja je vsaka rastlina, tedaj tudi trava v naj veči moči, ker je polna soka, in le v tem času pokošena trava bo prava za krmo. Naj hi si to vsi kmetovalci dobro zapomnili. Poglejmo le rž; ko je dozorela se požauje omlati in iz slame napralja se škopa, za krmo pa se ne rabi, ker je pretrda in vsak ve, da je živina ne mara. Ko pa je mlada zelena prav predno cveté, je polna soka in daja kravam izvrstno krmo, tako da jo nekteri umni posejejo prav z namenom, da dobè od nje v zgodnji spomladi dobre

frišne piče za molzne krave. Dober gospodar bo tedaj skrbel za to, da bo zasejal na travniku semena sicer različnih trav, ktere pa blizo v enakem času cvetò.

Da odgovorimo onim, ki zagovarjajo pozno košnjo, navedemo to, da je naravnost nemogoče, da bi seme, ktero iz zrelega stebela odpade, kalilo, ker je ruševje navadno zelo z mahom zaraščeno, pa tudi zelo težavno se more razvijati mlada rastlinica pod pregostim obsenčenjem starejih rastlin. Gotovo bi bile senožeti, ktere se leto za letom prepozno kosè, silno zaraščene, če bi vse seme kalilo: tega pa menda noben iz skušnje trdil ne bo, ampak nasprotno, namreč leto za letom je slabeje obraščen travnik. Pomislimo le, da one rastline, ktere seme store, zemljo že izmolzujejo in gotovo veliko več, kakor one, ktere zelene morda nže pred cvetjem pokosimo. Na takih senožetih pa vsako leto trava dozoruje, koliko redilnih tvarin pač ne pobere iz zemlje prav za izdelovanje semena, ktero ne koristi ne za pomlajevanje travnišne odeje, ne za krmenje živine, ker se vse pogubi in omane.

Istina je, da treba tudi za senožeti skrbeti, da jih pomlajujemo z dobrim in žlahnim semenom in da jim tudi s primernim gnojem n. pr. z dobrim kompostom, pepelom, gnojnico, kalijevimi solmi itd. pomagamo.

Z ostro brano treba prevleči travnik, da izrujejo njeni zobovi sitni in zelo škodljivi mah, ki ovira vspešno rast trav in zelišč, ktere zaduši, pa tudi mrčesom, mišim je pravo pribežališče. Potem vsejemo nekoliko semena, ktero je pomešano iz travnih plemen, ktera so primerna za dotično zemljo, n. pr. iz laške in angleške ljulike, pahovke, lesičjega repa, regrata, rdeče detelje itd., in čez to potrosimo nekoliko komposta in pepela.

To ne bo velikih stroškov zahtevalo in imeli bomo v istini lepo in bogato zaraščene travnike in sočno seno.

Kosimo tedaj o pravem času, ob času cvetja, da bomo dobili dovolj redilnega sena in tudi potem precej otave ktere pa ne more biti toliko, če se je prvokrat pozno kosilo.

Dr. Levi-jev predlog zarad postave za povzdigo govedoreje.

Vis. c. kr. kmetijsko ministerstvo je izdelalo posebno postavo za povzdigo govedoreje in dotično postavo izročilo deželnim zborom. Dež. odbor Goriški je to postavo v posvetovanje izročil

kmetijskemu društvu, katero je naprosilo g. dr. Levi-ja, da sporoča v o njej in stavi nasvete. V seji 22. marca t. l. je dr. Levi bral obširno sporočilo o tej postavi, in hočemo iz njega vse glavne točke posneti, ker važno je, da se soznanijo naši živinorejci vsaj nekoliko s to postavo.

Prav bi bilo, da bi jo preiskovale in studirale vse kmetijske podružnice posebno hribskih krajev, kder je prevažna govedoreja steber vsega blagostanja in da bi potem sporočale cent. odboru o posvetovanji zarad te važne postave. Tako bi zamogli izročiti vis. deželnemu zboru izraz občenega mnenja in želj zarad te potrebne in silno važne postave.

Dotična od vis. ministerstva predložena postava obsega sledeče glavne točke:

1. Ustanova posebnih okrajnih komisij, ktere bi imele nadzorovati celo govedorejo v dotičnem okraju.

2. Lastniki goveje živine so primorani po postavi, da na vsakih 50, naj več 100 krav držè enega bika, če bi slučajno v dotični okolici ne bilo nobenega za pleme popolnoma sposobnega bika, ter se združijo in na skupne stroške redè dotičnega bika, kterega je potrdila za pleme dotična komisija

3. Prepoved, da ne sme noben gospodar spuščati bika, ki ni bil od dotične komisije pregledan in za pleme potrjen.

4. Vodila po kterih se imajo izrejati in rabiti biki za pleme.

5. Ukaz, da ne sme biti nobeno tele pred 4 tedni starosti prodano ali zaklano.

6. Razdelitev premij posebno marljivim živinorejcem iz deželnega zaklada.

7. Postava, po kteri se imajo kaznovati nasprotniki postave.

Dr. Levi kot referent je nasproten celi postavi in dokazuje vzroke ter pravi da, nasprotuje proti ustanovi novih posebnih komisij, kterih je uže tako preveč, da se ena drugo ovira in imajo občine uže toliko stroškov za vzdrževanje raznovrstnih ustanov. Tudi s tem se ne more vjemati, da bi dežela prevzela vse to v svoje roke, ktera tudi nima toliko denarja, da bi zamogla to stroko kmetijstva podpirati, ampak to spada v področje c. kr. vlade, kakor dosedanje skušnje vseh držav učè, da se je začela povzdiga kmetijstva vedno s podporo državne vlade.

Cela postava meri v prvi vrsti na to, da bi naša dežela imela dovolj sposobnih plemenih juncev. Treba tedaj, da po-

trebno učinimo in to bomo zamogli, če preiščemo dosedanje stanje in število bikov in tudi krav v deželi, da tako pozvemo, koliko bikov bi potrebovali v deželi. To je sicer težavno delo, ker mora biti natančno, podlage prave pa za izračunjenje nimamo, ker tudi statistične številke l. 1869, so zelo pomanjkljive. Tako n. pr. preveč navedenih bikov v Tominskem okraju, in človek bi moral misliti, da tam je še preveč bikov oziroma na število krav, kar pa ni res, kakor tudi zastopniki dotične kmetijske podružnice v cent. odboru poudarjajo, ki tožijo, da je premalo sposobnih bikov.

V naši deželi imamo v posameznih okrajih:

V okraju Goriškem,	83 bikov na 8600 krav, torej 1 bik na 182 krav
„ „ „ Gradišćanskem,	35 „ „ 6206 „ „ „ „ 177 „
„ „ „ Tomia,	68 „ „ 9745 „ „ „ „ 143 „
„ „ „ Sežana,	14 „ „ 4034 „ „ „ „ 288 „

Skupaj 200 bikov na 28711 krav, ali 1 bik na 143 krav.

Če bi hoteli tedaj postavi vstreči, ktera zahteva, da ne sme več od 100 krav pripasti enemu biku, bi morali še 83 drugih bikov v deželo dobiti in ker je izmed dosedanjih gotovo veliko nesposobnih, morali bi vsaj 100 čvrstih bikov kupiti. Če računimo na dalje, da bi mogli $1\frac{1}{2}$ do 2 leti stare junce kupiti po 200 fr., potrebovali bi za nakup 100 bikov 20000 forintov. Ker bi bilo težavno v enem letu toliko potrošiti, razdelili bi ves nakup na 4 leta, tako da bi vsako leto za nakup plemenih bikov potrošili 5000 for. To je moje mnenje, pa katerem bi zamoglo vis c. kr. kmetijsko ministerstvo veliko pomagati za povzdigo govedoreje v naši deželi, če bi hotelo vsako leto (skozi 4 leta) podeliti našemu kmetijskemu društvu po 5000 f. za nakupovanje zlahnih bikov. Naše kmetijsko društvo pa bi moralo sledeče dolžnosti in odgovornost prevzeti:

1. Imenovati bi moralo posebne odseke za govedorejo v vsakem okraju, kder je tudi sedež kmetijske podružnice, v ktere bi se poklical načelnik dotične kmetijske podružnice in dva naj odličniša živinorejca, ki sta uda dotične kmetijske podružnice. Ta odsek bi moral vsako leto pregledati celo govedorejo dotičnega okraja, prešteti in pregledati vse bike ter sporočiti glavnemu odboru.

2. Vsako leto se s podporo vis. ministerstva nakupijo nekteri junci $1\frac{1}{2}$ leta starosti za našo deželo primernih plemen namreč za hribske, ravninske in Kraške pokrajine. (Dalje sledi).

Zal: c. kr. kmetijsko društvo; odgovorni urednik prof. F. POVŠE.